

KITEKINTÉS / OUTLOOK

A nemzetközi hallgatók tanulmányi célú mobilitásának jellegzetességei Pécs és Debrecen példáján

International students' educational mobility through the examples of Pécs and Debrecen

WUSCHING Á. TAMÁS

WUSCHING Á. Tamás: PhD-hallgató, Pécsi Tudományegyetem, Földtudományok Doktori Iskola; 7624 Pécs, Ifjúság útja 6.; wt14@freemail.hu

KULCSSZAVAK: nemzetközi hallgatói mobilitás; küldő országok; földrajzi különbségek; személyes motivációk; Pécs; Debrecen

ABSZTRAKT: A felsőoktatás nemzetköziesedése és a nemzetközi hallgatói mobilitás a globális trendekhez hasonlóan Magyarországon is évről évre erősödik, ennek eredményeként ma már több mint 26 ezerre tehető a hazánkban tanuló külföldi hallgatók száma. Az egyes intézmények az elmúlt évtizedekben eltérő nemzetközi vonzáskörzeteket építettek ki, a tanulmányi célú mobilitás személyes motivációi pedig országonként különbözőek: a hallgatók más szempontok alapján választanak egyetemet, továbbá a diplomaszerezés utáni terveik is eltérőek. Jelen tanulmány ezeket a különbségeket tárja fel két hazai intézmény, a Pécsi Tudományegyetem és a Debreceni Egyetem példáján egy kérdőíves felmérés alapján. Az eredmények igazolják a feltevést, hogy a világ különböző térségeiből a két egyetemre érkező hallgatókat más és más motivációk befolyásolják, amikor a nemzetközi hallgatói mobilitásról döntenek.

Á. Tamás WUSCHING: PhD student, Doctoral School of Earth Sciences, University of Pécs; Ifjúság útja 6., H-7624 Pécs, Hungary; wt14@freemail.hu

KEYWORDS: international student mobility; countries of origin; geographical differences; personal motivations; Pécs; Debrecen

ABSTRACT: Higher education's internationalization and international student mobility are amongst the most important factors transforming higher education in the 21st century. By today, the number of international students globally has surpassed 5 million people. The post-socialist countries of Central and Eastern Europe, after their regime changes, have also joined this process and in Hungary, in particular, the intensity of international student mobility has been increasing year after year. Most significantly, the number of international students enrolled in the country in 2015 reached 26 000 people, mostly due to the popularity of the four Hungarian medical faculties.

Institutions enrolling the largest numbers of international students, in the last few decades, built out distinct international catchment areas. In this process, geographical location, training resources, international relations and recruitment policies all play important roles. Therefore, incoming students' country of origin greatly influences their personal motivations and their plans regarding academic mobility. Students from distinct areas of the world have different reasons for studying abroad and, therefore, they choose their place of study based on a number of different aspects and create diverse post-graduate plans. As international student mobility shows significant geographical unevenness, so the individual reasons behind it diverge between different regions.

This study aims to reveal these differences on the example of two institutions, the University of Pécs and the University of Debrecen, based on the results of a questionnaire survey. The questionnaire examined the factors students took into account in their decision-making, the reasons behind choosing their destination, the way they acquired information about the particular program, their initial difficulties after starting it, the other options they also had considered and their plans for the future. As the two universities have different international catchment areas, the main objective is to point out a connection between the survey results and the countries of origin. The results support the hypothesis that students from different regions are individually influenced by different motivations and factors regarding their international student mobility plans.

Bevezetés

A Magyarországra irányuló nemzetközi hallgatói mobilitás egyre hangsúlyosabb a magyar felsőoktatásban. Évről évre emelkedik azok száma, akik külföldi állampolgárként hazánkban folytatnak felsőoktatási tanulmányokat: a 2010/2011-es tanév őszi félévében 18 850, öt évvel később már 26 155 külföldi hallgató tanult Magyarországon. A nemzetközi mobilitás fő globális célországaiiban szerteágazó képzéseken vesznek részt a külföldi hallgatók, legfőképpen az angol nyelvterületeken (Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Ausztrália). Ezen országok esetében kisebbek a nyelvi korlátok, így az egész világ kínálatával számolhatnak (Rédei 2009). Hazánkban a teljes idejű képzéseket figyelembe véve hagyományosan az orvosképzés a legnépszerűbb a külföldi hallgatók körében, mely jelenleg négy egyetemünkön található meg: ezek a fővárosi Semmelweis Egyetem, a Debreceni Egyetem, a Pécsi Tudományegyetem, valamint a Szegedi Tudományegyetem. A négy intézmény mindegyikében még az 1980-as években, a rendszerváltozás előtt elindították az angol nyelvű orvosi képzést, megteremtve a kínálatot a világ minden tájáról érkező külföldi hallgatók számára; a folyamatos növekedésnek köszönhetően mára már kétezres nagyságrendű az orvosi karokon beiskolázott külföldi hallgatók száma. Az orvosi képzésben stratégiai előnyt jelent Magyarország számára, hogy a küldő országokban létszámkorlátok vannak és ezen országok állampolgárai számára költséghatékonyabb a Magyarországon tanulás. Ezen túl a hallgatók számára nyújtott szolgáltatások is hozzájárulnak ahhoz, hogy növekszik a jelentkező és felvett külföldi orvostanhallgatók száma (Berács, Malota, Zsótér 2011).

Az orvosi képzéseinken a nemzetközi hallgatói mobilitás döntően a diplomamobilitás kategóriájába tartozik, azaz a hallgatók jellemzően nem néhány

hónapos csere- vagy ösztöndíjprogram keretében érkeznek hozzánk (kreditmobilitás), hanem a teljes képzés időtartamára (vagy legalábbis annak több évet felölelő részére). A tanulmányi mobilitásnak ez a fajtája számít globális léptéken a jelentősebbnek, mind a tevékenységek intenzitását és a részvételi arányt tekintve, mind pedig az ebből származó gazdasági és kulturális hatásokat nézve (Derényi 2014). Az orvosi képzéseink mellett egyre több szak, képzési terület válik népszerűvé a külföldi hallgatók számára, így a további sikeres toborzás érdekében egyre több egyetemünkön indulnak újabb és újabb angol nyelvű képzések.

A teljes ciklust felölelő mobilitás az egyének oldaláról nézve nagy horderejű döntés, hiszen a hallgatók több évet töltenek egy idegen országban, egy ilyen hosszú idejű mobilitás pedig későbbi életükre is jelentős hatással lehet. A hallgatói mobilitás a legnépszerűbb célországok esetében gyakran magával vonzza a későbbi letelepedést és munkavállalást. Akik külföldön tanulnak (ebbe a rövid távú kreditmobilitás is beletartozik), azok nagyobb eséllyel választanak más országban munkalehetőséget (King, Ruiz-Gelices 2003). A külföldön szerzett tapasztalatok nyitottabbá teszik az egyént a további mobilitásra egy harmadik ország irányába, amennyiben ott kedvezőbb munkalehetőséget találnak. Voltaképpen a formális tudáson felül, melyet a hallgatók saját hazájukban is megszerezhetnek, a nemzetközi tanulmányok által szimbolikus tőkére tesznek szert, melyhez a munkaerőpiacon való elhelyezkedéskor jelentős előnyt társítanak (Findlay et al. 2012). Így összességében, mivel az élet számos területét befolyásoló folyamatról van szó, minden bizonnyal jelentős mérlegelési folyamat előzi meg a külföldi tanulmányok melletti elköteleződést, valamint a helyszín kiválasztását.

Jelen tanulmány Magyarország két jelentős vidéki egyetemén, a Pécsi Tudományegyetemen és a Debreceni Egyetemen tanuló külföldi hallgatók egyéni motivációinak hátterét igyekszik feltárni. Arra keresi a választ, hogy a két egyetem nemzetközi hallgatói egyénileg milyen tényezők hatására döntöttek a külföldön tanulás mellett, miért az adott helyszínt választották tanulmányaik színhelyéül, honnan értesültek az itteni tanulási lehetőségről, milyen kezdeti nehézségekkel szembesültek ideérkezésükkor, milyen alternatív tervük volt a tanulmányaik helyszínére, továbbá melyek az elsődleges terveik a jelenlegi képzésük elvégzését követően. A kérdéseket a két egyetemen tanuló külföldi hallgatók körében végzett kérdőíves felmérés alapján válaszolom meg. Mivel a két egyetem nemzetközi vonzáskörzete jelentősen különbözik, így a tanulmány célja a származási országok szerinti differenciák feltárása is.

Külföldi hallgatók Pécsen és Debrecenben

A Pécsi Tudományegyetem és a Debreceni Egyetem egyaránt szerepel hazánk legtöbb külföldi hallgatót fogadó intézményei között, elsősorban a mindkét helyen jelen lévő orvosi képzéseknek köszönhetően. Pécsen 1984-ben, Debrecen-

ben 1987-ben indult el az angol nyelvű orvosképzési program, így az intézmények már a rendszerváltozás előtt nyitottak a nemzetközi piac felé. Az orvosi programok iránt töretlen a kereslet, emellett más karok képzései is egyre népszerűbbé válnak a külföldi hallgatók körében, hiszen folyamatosan újabb és újabb programokat indítanak angol nyelven. A Debreceni Egyetemen jelenleg 18 alapképzés, 16 mesterképzés, valamint 11 doktori program van meghirdetve angol nyelven az osztatlan orvosi képzéseket leszámítva, Pécssett pedig 20 alapképzés, 12 mesterképzés és 14 doktori program. Pécssett ezen kívül két alap- és három mesterképzés német nyelven is elérhető. Mindkét intézményben magas és folyamatosan növekszik a külföldi hallgatók száma. 2015 tavaszán a Debreceni Egyetemen 3968 külföldi, a Pécsi Tudományegyetemen 2500 külföldi tanult. A debreceni főlényben közrejátszik az is, hogy sok határon túli magyar tanul ott (mintegy 750 fő, közel 50%-uk Romániából érkezett), akik bár a magyar nyelvű programokon vesznek részt, értelemszerűen külföldi állampolgárnak számítanak. Pécssett ez a hazánkban egyébként általánosan jellemző etnikai alapú mobilitás nem ennyire erős, a szomszédos országokból érkezők száma mintegy 150 fő. Az, hogy a szomszédos országokat leszámítva is Debrecenben van több nemzetközi hallgató (2015 tavaszán mintegy 3200 fő), az egyetem nagyobb méretével is magyarázható.

A létszám mellett a külföldi hallgatók küldő országok szerinti összetételében is különbözik a két egyetem (1. táblázat). Ebben közrejátszanak az intézmények eltérő nemzetközi kapcsolatai, toborzási politikái, a képzési kínálat különbségei. 2014 őszén Debrecenben 103, míg Pécssett 84 országból volt jelen legalább egy külföldi hallgató.

Mindkét egyetem nemzetközi vonzáskörzetéből egy-egy ország emelkedik ki: ez Pécs esetében Németország, Debrecennél pedig Nigéria; ezek az országok a másik vizsgált egyetem tíz legjelentősebb küldő országa közt nem szerepel-

1. táblázat: A tíz legjelentősebb küldő ország a két vizsgált egyetem külföldi hallgatói körében, a szomszédos országokat leszámítva (2014. ősz)

The ten most significant countries of origin amongst the international students of the two universities, excluding neighboring countries (Autumn 2014)

Pécsi Tudományegyetem		Debreceni Egyetem	
Ország	Hallgatók száma	Ország	Hallgatók száma
Németország	691	Nigéria	652
Norvégia	267	Irán	300
Irán	200	Izrael	276
Kína	125	Törökország	203
Spanyolország	105	Egyesült Királyság	192
Jordánia	90	Kína	138
Koreai Köztársaság	87	Szaúd-Arábia	136
Brazília	60	Vietnam	132
Törökország	51	Koreai Köztársaság	112
Svédország	49	Izland	107

nek. Így eltérő nemzetköziesedési mintákról beszélhetünk annak ellenére, hogy a táblázatban szereplő más országok (pl. Irán, Kína, Koreai Köztársaság) relatíve hasonló hallgatói létszámokat mutatnak. Az európai országok közül a németek dominanciája Pécssett annak köszönhető, hogy az orvosi karon az angol mellett 2004 óta német nyelvű képzés is van, így a németek értelemszerűen ezt választják az angol programok helyett. Debrecenben ezzel szemben a küldő országok rangsorában csak az ötödik helyen található elsőként európai ország. Feltételezhető, hogy a táblázat különbségeinek háttérében a hallgatók eltérő motivációi és személyes benyomásai állnak: a világ eltérő térségeiben más és más okok mozgatják a hallgatói mobilitást, annak intenzitását és irányait.

A kérdőíves felmérés eredményei

A jelen tanulmány alapjául szolgáló felmérés hat kérdést tartalmazott:

- Miért döntött a külföldi tanulás mellett?
- Miért ezt az egyetemet választotta tanulmányai helyszínéül?
- Honnan értesült erről az egyetemről és az itteni tanulási lehetőségről?
- Volt-e alternatív terve a jelenlegi mellett felsőfokú tanulmányai helyszínét illetően?
- Milyen kezdeti nehézségekkel szembesült ideérkezésekor?
- Mi az elsődleges terve jelenlegi tanulmányai elvégzését követően?

A felmérés 2015 tavaszán zajlott, önkitöltős kérdőív formájában, jellemzően egyetemi előadások, szemináriumok elején vagy végén. A Pécsi Tudományegyetemen 546, a Debreceni Egyetemen pedig 500 külföldi hallgatót sikerült megkérdezni, ami előbbi esetében 21,8%-os, míg utóbbiában 15,2%-os mintának felel meg.

A pécsi válaszadók átlagéletkora 22,1, a debrecenieké 22,9 év, a nemek aránya Pécssett 48,4% – 46,0% a nők javára, Debrecenben ugyanez 44,2% és 44,0%, a többi válaszadó nem adta meg a nemét. A debreceni válaszadók 54%-a az orvosi kar hallgatója, míg Pécssett ez az arány 61,2%, így utóbbi városban jobban reprezentált az orvostanhallgatók többsége. A válaszadók küldő országok szerinti eloszlását a 2. táblázat mutatja. Nehezíti a következtetések levonását azok aránya a mintában, akik nem adták meg származási országukat: Pécssett 34, Debrecenben pedig 79 fő (utóbbi esetében a válaszadók 15,8%-a). Mindkét egyetem válaszadói között az 1. táblázat alapján legjelentősebb küldő ország aránya a legmagasabb, így a válaszadók országok szerinti megoszlása jól reprezentálja a teljes sokaságot. Jelentős különbség mutatkozik, ha a két egyetem válaszadói körében megvizsgáljuk az európai és a nem európai arányát. Pécssett 271 európai mellett 241 nem európai válaszadó szerepel, Debrecenben 320 Európán kívüli hallgató mellett csak 104-en érkeztek a kontinensről (a többi válaszadó esetében nem ismert a származási földrész). Ez a különbség azért fontos, mert alapvető társadalmi, kulturális, vallási és életmódbeli különbségek húzódnak

2. táblázat: A tíz legjelentősebb küldő ország a két vizsgált egyetem válaszadói körében
The ten most important countries of origin amongst the two universities' survey respondents

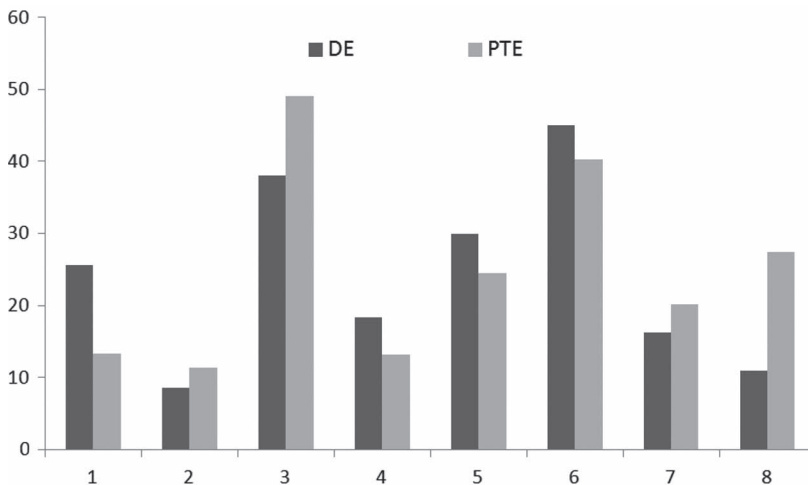
Pécsi Tudományegyetem		Debreceni Egyetem	
Ország	Válaszadók száma	Ország	Válaszadók száma
Németország	127	Nigéria	105
Jordánia	67	Brazília	27
Norvégia	54	Irán	23
Kína	39	Törökország	23
Nigéria	22	Izrael	22
Spanyolország	19	Izland	18
Brazília	13	Románia	14
Koreai Köztársaság	13	Egyesült Arab Emírségek	14
Irán	13	Egyesült Királyság	14
Svédország	12	Vietnam	14

Európa legtöbb országa, valamint a debreceni hallgatók zömét adó Afrika és Ázsia között, és ezek minden bizonnyal közrejátszanak a felmérés eredményeiben látható, néhol igen komoly eltérésekben.

A felmérés első kérdése a külföldi tanulmányok motivációit vizsgálta. A feleletválasztós kérdés hét lehetőséget tartalmazott az „egyéb” opció mellett. Az eredményeket az 1. ábra szemlélteti.

A legmagasabb arányokkal szereplő válaszlehetőségek között (új kultúrák és nyelvek megismerése; jövőépítés, kedvező munkalehetőségek a jövőben;

1. ábra: A külföldön való tanulás motivációi (%)
Motivations for learning abroad (%)

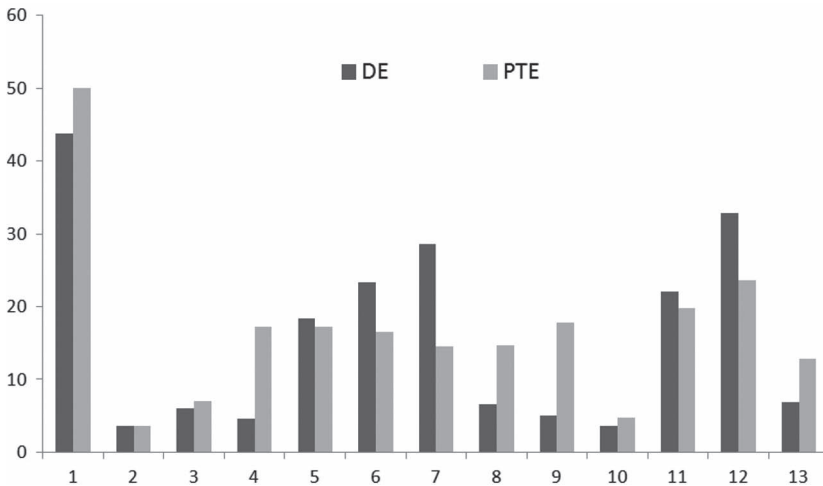
Jelmagyarázat: 1: otthon nem elég jó a felsőoktatás; 2: itt ugyanilyen szintű oktatás van kevesebbért; 3: új kultúrák és nyelvek megismerése; 4: kapcsolatépítés, ismerkedés; 5: függetlenedés otthonról és a szülőktől; 6: jövőépítés, kedvező munkahelyek a jövőben; 7: kalandvágy; 8: egyéb.

függetlenedés otthonról és a szülőktől) nincs számottevő különbség a két egyetem mintája között, a legnagyobb eltérés az „otthon nem elég jó a felsőoktatás” és az „egyéb” válaszlehetőségek arányaiban mutatkozik. Előbbi esetén a debreceni pécsiekhez képest majdnem kétszeres aránya visszavezethető a földrajzi különbségekre, hiszen közülük lényegesen többen érkeztek olyan országokból (elsősorban Nigériából), melyekben a felsőoktatás színvonala „elmarad” az európaiktól, míg a pécsiek többségét adó európai válaszadókat más okok vezérelték Magyarországra. Még markánsabb az eltérés, ha megnézzük a két egyetem legjelentősebb küldő országának válaszadóit: a Pécsen tanuló németeknek csupán 9,5%-a, míg a Debrecenben beiskolázott nigériaiaknak 41,0%-a jelölte meg, hogy otthon nem megfelelő a felsőoktatás színvonala. Az „egyéb” lehetőséget választók döntő többségét otthon nem vették fel, vagy ők a hazai felsőoktatásba való nehéz bekerülést neveztek meg a mobilitás indítékául (ez utóbbi választ szinte minden esetben az orvosi képzéseken részt vevők adták). A pécsiek körében az „egyéb” válasz 27,5%-os aránya szinte teljes egészében az orvosi karon tanuló német és norvég hallgatóknak köszönhető, az ő esetükben a külföldön tanulás voltaképpen kényszerpálya, miután kívül estek az otthoni felvételi kereten. Ebben a tekintetben markáns a különbség a két vezető küldő ország között: a pécsi németek 63,8%-ával szemben a debreceni nigériaiak közül csupán 2,9% választotta az „egyéb” válaszlehetőséget.

A nemzetközi hallgatók intézményválasztási döntése három lépésből áll. Elsőként eldöntik, hogy az otthon maradás helyett külföldre mennek tanulni, másodikként kiválasztják a célországot, harmadik lépésként pedig az adott országban választanak felsőoktatási intézményt. A döntés olyan kritériumok alapján történik, mint a presztízs, az oktatás minősége, a megszerzhető oklevelek reputációja vagy a tandíjak mértéke (Mazzarol, Soutar 2002). Mindezek mellett az intézmény kiválasztását befolyásolja az egyetemi város megítélése is, hiszen a város jelenti azt a konkrét helyet, ahol a felsőoktatási szolgáltatás igénybe vehető (Cubillo et al. 2009), továbbá a földrajzi közelség és a kulturális hasonlóság is fontos szerepet játszik a célország kiválasztásakor (Lanzendorf 2006). Mindezek felül a döntéshozatal során a három léptékhez (ország, város, egyetem) egyenként társított képzetek egymásra is hatással vannak (Herrero et al. 2015). A kérdőíves felmérés következő kérdése e logika mentén haladva a hallgatók döntésének második és harmadik lépését, azaz a hely kiválasztását helyezte előtérbe, 12 tényezőes feleletválasztós kérdés segítségével. Az eredményeket a 2. ábra mutatja.

Mindkét egyetem esetében ugyanaz a válaszlehetőség emelkedik ki a válaszok közül: az egyetem hírneve, az oktatás és a diploma minősége. Ennek oka egyrészt, hogy mindkét egyetemen az orvostanhallgató válaszadók voltak többségben, és a magyar orvosképzés hagyományosan népszerű a külföldiek körében, magas minőséget társítanak az itt megszerzhető orvosi diplomához. (A többi kar is törekszik az idegen nyelven indított képzések magas minőségére, hiszen az orvosi karok példája egyértelműen mutatja, hogy a magas képzési

2. ábra: A tanulási helyszín kiválasztásának motivációi (%)
 Motivations for choosing the place of education (%)

Jelmagyarázat: 1: az egyetem hírneve, az oktatás és a diploma elismertsége; 2: az oktatók ismertsége és személye; 3: a kurzusok széles választéka; 4: anyanyelven való oktatás; 5: az idegen nyelv tanulásának lehetősége; 6: egyszerű jelentkezési eljárás; 7: vállalható tandíj; 8: az ország kultúrája; 9: a város vonzereje; 10: szórakozási és kulturális lehetőségek megfelelő választéka; 11: kedvező megélhetési költségek; 12: rokonok, barátok jelenléte vagy ajánlása; 13: egyéb.

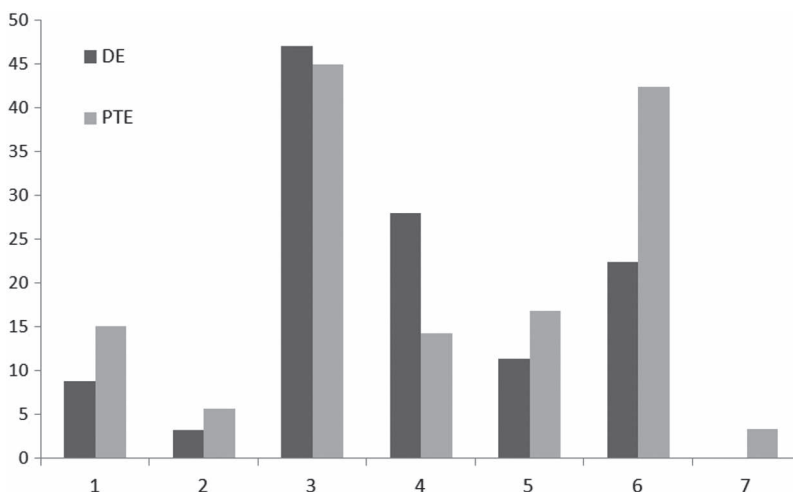
színvonal hosszú távon is képes sok hallgatót vonzani.) Másrészt a válaszlehetőségek közül ez a leginkább szakmai jellegű ok: akik külföldre mennek tanulni, nagy valószínűséggel elsősorban szakmai alapon választanak egyetemet. A saját anyanyelven való oktatás mint egyetemválasztási indok Pécsen nem meglepő módon mintegy négyszer akkora válaszadási arányt kapott, mint Debrecenben. Ez a különbség a német nyelvű orvosképzésre vezethető vissza, hiszen a Pécsen nagy arányt képviselő német orvostanhallgatók a saját anyanyelvükön tanulhatnak (a pécsi német hallgatók 49,6%-a adott ilyen választ), míg Debrecenben csak az angol anyanyelvű hallgatók számára adott ez a lehetőség. A város vonzerejének említése jelentős pécsi fölényt mutat; Pécshez többen társítanak pozitívabb képzeteket. Az ország kultúrája válaszlehetőség különbségei meglepőek (hiszen az ország ugyanaz); a különbség oka az lehet, hogy a Pécsre nagyobb arányban érkező európaiaknak szimpatikusabb lehet a magyar kultúra, és gyaníthatóan tájékozottabbak az országról, mint a Debrecenben jóval nagyobb arányt képviselő afrikai és ázsiai hallgatók. Debrecenben jóval nagyobb szerepe volt az intézményválasztásban a tandíjak mértékének, a különbségek oka feltehetően a küldő országok közti gazdasági különbségek. Ennek megfelelően a debreceni nigériaiak 43,8%-a választotta ezt a lehetőséget, míg a pécsi németek közül csupán 2,4%. Az egyszerű jelentkezési eljárás, valamint a személyes kapcsolatok is a debrecenieknél szerepelnek nagyobb arányban. Az „egyéb” opció a pécsi válaszadók körében volt népszerűbb, itt a legtöbben egy ösztöndíjprog-

ram keretében érkeztek az egyetemre, leginkább német és norvég orvostanhallgatók. A többi válaszlehetőség közül mindkét mintában elenyészően alacsony említést kapott az oktatók személye, a kurzusválaszték, valamint a szórakozási és kulturális kínálat.

A következő kérdés azt vizsgálta, hogy a hallgatók honnan értesültek a pécsi, illetve debreceni tanulási lehetőségről. A feleletválasztós kérdés hat választ tartalmazott az „egyéb” mellett. Az eredményeket a 3. ábra mutatja be.

A válaszlehetőségek közül kiemelkednek a személyes kapcsolatok. A legtöbben rokon, barát vagy ismerős által értesültek az egyeteméről, ami nem meglepő, hiszen a pécsi és a debreceni befelé irányuló mobilitás nem új keletű, így az itt végzett hallgatók minden bizonnyal továbbadják ismereteiket otthoni rokonaiknak, barátaiknak. Ezzel egybevág az is, hogy az előző, egyetemválasztási okokat vizsgáló kérdésnél a személyes ajánlás volt a második legnépszerűbb válasz mindkét egyetem esetében. Bizonyított, hogy a célország kiválasztása során nagy befolyással bír a „hálózati hatás”, azaz a korábban a kiszemelt célországban élt, a hallgatóval azonos nemzetiségű csoportok jelenléte, és ez a hatás a csoportok átlagos végzettségi szintjével párhuzamosan növekszik (Beine et al. 2014). Debrecen és Pécs esetében „hálózati hatáson” a már ott tanuló, valamint a korábban ott végzett azonos nemzetiségű hallgatókat kell érteni, akik a helyszínt ismerőseik, barátaik, rokonaik számára ajánlják. Debrecenben azon 164 hallgató közül, akik a „rokonok, barátok jelenléte vagy ajánlása” választ jelölték meg mint egyetemválasztási indokot, 119-en ugyanilyen forrásból értesültek az egyetemről. Ha a másik oldalról nézzük, összesen 235 hallgató értesült

3. ábra: A külföldi tanulási lehetőségről való információszerzés forrásai (%)
Sources to gain information about international study opportunities (%)

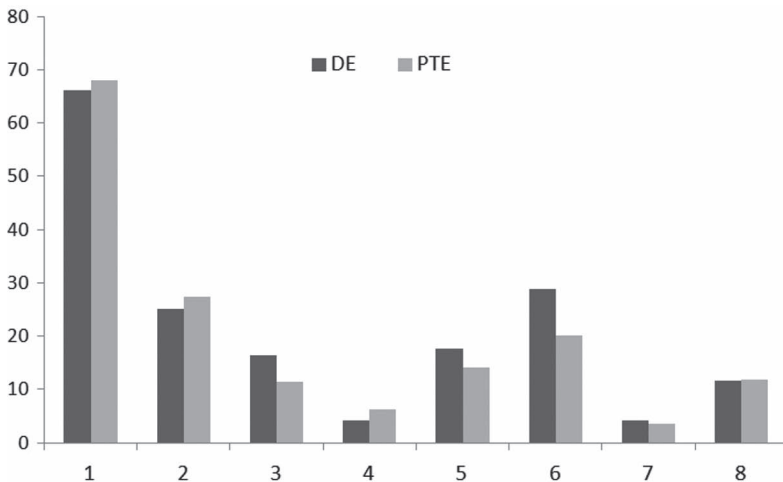

Jelmagyarázat: 1: hazai felsőoktatási intézmény; 2: hazai közoktatási intézmény; 3: barátok, rokonok; 4: toborzó szervezet; 5: ösztöndíjprogram; 6: internet vagy egyéb média; 7: egyéb.

személyes úton az egyetemről, akiknek csupán mintegy 50%-a nevezte meg a személyes kapcsolatokat egyetemválasztási okként. Pécssett 129 hallgató jelölte meg a személyes ajánlásokat, közülük 100-an értesültek barátoktól vagy rokonoktól az egyetemről. A többi válaszlehetőséget nézve jelentős különbségek a toborzó szervezetek, valamint az internet és egyéb média válaszlehetőségek között vannak. A pécsiek között jóval nagyobb arányt kapott az internet, míg a debreceniek között a toborzó szervezeteknek volt nagyobb szerepük a tájékozódásban. Ez az eredmény szintén nem meglepő, hiszen a Debreceni Egyetem saját toborzóirodával rendelkezik, a PTE viszont nem működtet ilyent. Nem véletlen tehát, hogy az internetet a pécsi németek közül minden második, míg a debreceni nigériaiak közül csupán minden hatodik hallgató jelölte meg, ugyanakkor a toborzó szervezeteket előbbi csoportban 3,2%, az utóbbiban viszont 33,3% jelölte meg.

Az utolsó feleletválasztós kérdés a hallgatók által az ideérkezésükkor tapasztalt kezdeti nehézségeket elemezte. Ez a kérdés annyiban kapcsolódik az előzőekhez, hogy a külföldön, esetünkben Magyarországon tapasztalt nehézségek, illetve azok hiánya hatással vannak a személyes tapasztalatokra. Ezeket a tapasztalatokat a hallgatók továbbadják ismerőseiknek; az pedig az előző kérdések kapcsán bizonyítást nyert, hogy a személyes kapcsolatoknak jelentős szerepük van az egyetemválasztás során. A hat, előre megadott kezdeti nehézség mellett az „egyéb” és a „nem tapasztalt semmilyen nehézséget” válaszlehetőség is szerepelt. Az eredményeket a 4. ábra mutatja be.

4. ábra: A hallgatók által tapasztalt kezdeti nehézségek (%)
Students' initial problems after joining their program (%)

Jelmagyarázat: 1: nyelvi nehézségek; 2: helyi bürokrácia; 3: az oktatókkal való kapcsolatfelvétel nehézsége; 4: a hallgatókkal való kapcsolattartás nehézsége; 5: a szociális élet kiépítésének nehézsége; 6: a városba és a lakókörnyezetbe való beilleszkedés nehézsége; 7: egyéb; 8: nem tapasztalt semmilyen nehézséget.

A nyelvi nehézségek dominanciája nem meglepő, mindkét egyetem válaszadóinak mintegy kétharmada számára ez problémát okozott az idekerülésükkor. Bár az egyetemi ügyintézés, az oktatókkal és hallgatókkal való kapcsolattartás során minden bizonnyal megértetik magukat angolul vagy németül, azonban a városban a mindennapok (lakókörnyezet, közlekedés, vásárlás, szabadidő eltöltése) során jó eséllyel ütköznek nyelvi problémákba, hiszen Magyarországon az EU-átlagnál rosszabb az idegennyelv-ismeret, számos olyan munkakörben sem beszélnek idegen nyelven, amelyekben ez elvárható lenne. A többi válaszlehetőségben nincsenek jelentős különbségek Pécs és Debrecen között, egyedül a városba és lakókörnyezetbe való beilleszkedés okoz a debreceniek feltűnően nagyobb aránya számára problémát. Feltételezhetően ez is annak tudható be, hogy Debrecenben több hallgató érkezett az európaiaktól eltérő kultúrákból, a magyarok többsége pedig vélhetően nehezebben fogad be a környezetébe egy ázsiai vagy afrikait, mint egy németet vagy norvégot. Ezt a feltételezést jól szemlélteti, hogy a debreceni nigériaiak 35,2%-a találta problémásnak a lakókörnyezetbe való beilleszkedést, míg a pécsi németek között ez az arány mindössze 17,3%. Debrecenben több hallgatónak okoz problémát az oktatókkal való kapcsolatfelvétel is. A helyi bürokráciát mindkét egyetem hallgatói közül nagyjából minden negyedik találta problémásnak, míg azok aránya, akik semmilyen nehézséget nem tapasztaltak, meglehetősen alacsony. A legnagyobb gondot egyértelműen a nyelvtudás hiánya jelenti, ezen a téren lenne hová fejlődni a városoknak, illetve az ott működő szolgáltatásoknak, ezen kívül pedig a bürokrácia is sokaknak gondot okoz (azonban vélhetően ez utóbbival nem csak a külföldiek vannak így Magyarországon).

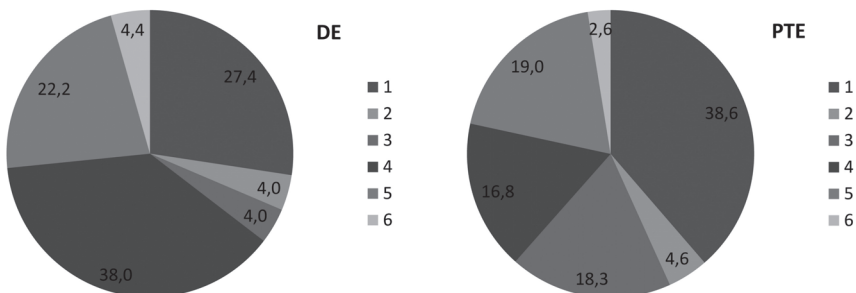
A következő kérdés arra irányult, hogy gondolkodtak-e a hallgatók más felsőfokú tanulmányi helyszínben. Az eldöntendő kérdés után az igent választók beírhatták a tervezett országot, várost és egyetemet. Debrecenben némileg nagyobb arányban választottak igennel: a hallgatók 55,4%-ának voltak más tervei is a tanulmányi helyszínről, míg a pécsiek közül ez az arány 47,1%. A helyszínek között földrajzi eltérések mutatkoznak: a debrecenieknél az Egyesült Királyság, az Egyesült Államok, valamint Kanada dominált, Pécsen ezzel szemben Németországot és Magyarországot írták be legtöbben, de Norvégiát is sokan adták meg. A debreceni mintában a három legnépszerűbb ország kevésbé igényel magyarázatot, a negyedik helyen Magyarország szerepel, a városok közül pedig Budapest dominál. A pécsi németek és norvégok esete összefügg az egyetemválasztásról szóló kérdéssel, hiszen közülük sokan otthon maradtak volna, és csupán azért mentek külföldre, mert otthon nem vették fel őket orvosi képzésre. A városok közül Budapest volt a legnépszerűbb, a második helyen Szeged áll, megelőzve többek között Oslót, Londont és Berlint. Az eredményekből leszűrhető, hogy Pécs és Debrecen helyett is sokan a fővárosba szerettek volna menni tanulni, azonban vélhetően nem nyertek felvételt a Semmelweis Egyetemre, így maradtak számukra a vidéki felsőoktatási központok.

Fentebb már említettem, hogy a nemzetközi mobilitás a fő célországok (Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Ausztrália, Kanada) esetében gyakran nem

fejeződik be a felsőfokú képzés lezárásával. A fejlett országokra jellemző tudás-gazdaság kialakulásában alapvető szerepe volt a képzett munkaerő áramlásának, így azok, felismerve az ebből nyerhető előnyöket, maguk is arra törekedtek, hogy képzeteket toborozzanak és ösztöndíjakkal támogassák tanulmányaikat (Rédei 2009). A tanulmányi célú migráció e formája a vertikális mobilitás, melynek során a hallgató olyan helyet keres fel, mely akadémiailag „előrébb tart”, mint az otthoni felsőoktatási környezet, illetve olyan specializáción tanul, amely otthon nem, vagy csak korlátozottan elérhető (Teichler 2007). A hallgatók a diploma (vagy a PhD-fokozat) megszerzését követően gyakran a célországban maradnak, ahol magasan képzett munkaerőként jobb bérek mellett helyezkednek el az ottani munkaerőpiacon, mint ha hazaköltöznének, illetve további lehetőség, hogy továbbköltöznek egy harmadik országba és ott vállalnak munkát. Ez a trend a globális elit nemzetközi karrierkoncepciójában csúcsonosodik ki: a nemzetközi karrier kiépítése során a sikeres érvényesüléshez a hallgatók szükségesnek tartják a nemzetközi tanulmányokat és az ehhez társított szimbolikus tőkét (Findlay et al. 2012). Hazánk nem tartozik a fő befogadó országok közé globális és európai szinten sem, és bár kiderült, hogy Pécs és Debrecen egyetemere sokan jönnek a hozzájuk társított reputáció és magas minőség miatt, ez azonban nem összekeverendő a szűk globális elit iránti kereslettel. Feltételezhető az is, hogy a tanulmányok elvégzése utáni időszakra a hallgatóknak más terveik vannak, mint a legfejlettebb országokban tanuló társaiknak. A felmérés utolsó kérdésében a megkérdezett hallgatók arra adtak választ, hogy jelenleg milyen terveik vannak aktuális tanulmányaik elvégzése utánra. A válaszokat az 5. ábra mutatja be.

A legnagyobb különbség a pécsi és debreceni hallgatók között a tanulmányaik folytatását tervezők arányában mutatkozik. Némileg meglepő a debreceni eredmény, hiszen a többség náluk is az osztatlan orvosi képzésben tanul. A

5. ábra: A hallgatók terveik a tanulmányok elvégzését követő időszakra
Student's plans for after their program

Jelmagyarázat: 1: hazamenne munkavállalás céljából; 2: itt maradna munkavállalás céljából; 3: harmadik országba költözne munkavállalás céljából; 4: folytatná tanulmányait itt vagy máshol; 5: még nem tudja; 6: nem válaszolt.

kulcs talán abban rejlik, hogy sok ázsiai, afrikai hallgató még a képzés alatt továbbmenne egy másik, jellemzően nyugati egyetemre, hogy ott fejezze be a tanulmányait (ez esetben viszont rosszul értelmezték a kérdést, hiszen az a végzés utánra vonatkozott). Elképzelhető, hogy többen PhD-fokozat megszerzésére, rezidensnek, esetleg szakorvosi specializációra mennének külföldre, még a munkavállalás előtt. Ezzel párhuzamosan meglepő Debrecen esetében azok alacsony aránya, akik harmadik országba költöznének munkavállalás céljából, hiszen várható lenne, hogy a fejletlenebb országból érkezők nem szeretnék hazaköltözni a végzés után, ugyanakkor Magyarországon sem maradnának. Pécsen nagyobb arányban vannak azok, akik diplomaszerezés után haza szándékoznak költözni. Itt ismét nagy szerepe van a küldő országok szerinti eloszlásnak: a pécsi németek közül 60,6%, míg a debreceni nigériaiak közül 21,9% költözne haza munkavállalás céljából. Emellett mindkét egyetem válaszadói között 20% körüli azok aránya, akik még nem tudják, mit szeretnének kezdeni a végzés után, míg 5% alatt vannak azok a válaszadók, akik Magyarországon vállalnának munkát. Ez az eredmény egyáltalán nem meglepő, hiszen a magyar orvosok közül is sokan vándorolnak külföldre. Ebből a szempontból Magyarország mindenképp eltér a fő nyugati fogadó országok jellemző trendjeitől, hiszen nálunk a befelé irányuló hallgatói mobilitás szinte minden esetben a tanulmányok idejére korlátozódik, nem jár későbbi letelepedési és munkavállalási szándékkal. A külföldi hallgatók ugródeszkaként használják a magyar felsőoktatást, a végzetek túlnyomó többsége továbbköltözik.

Összefoglalás

A Magyarországra irányuló hallgatói mobilitás több ponton is különbözik a fő fogadó országok trendjeitől, a Debreceni Egyetemen és a Pécsi Tudományegyetemen elvégzett felmérés eredményei ezt jól visszaadják. A vizsgálat a két egyetem között markáns különbségeket mutatott ki. Bár Magyarország a globális felsőoktatási piacon kicsi és kínálatát tekintve kevésbé differenciált szereplőnek számít, az országon belül eltérő mintázatok jellemzik a különböző egyetemekre érkező hallgatók döntéseit és terveit, és ezek a különbségek sok esetben a hallgatók küldő országok szerinti eltérő megoszlására vezethetők vissza. Az országon belül az egyetemek között hierarchikus viszony is fennáll, melyből Budapest emelkedik ki. A Semmelweis Egyetem mellett a fővárosban más, orvosképzést nem nyújtó intézmények is számos külföldi hallgatót vonzanak, hiszen az egyetem és az adott képzés mellett a város is jelentős vonzerőt képvisel. A népszerűségi rangsorban Budapest után a három nagy vidéki központunk, Debrecen, Pécs és Szeged következik, döntően az orvosképzéseknek köszönhetően; ezek a városok sok esetben másodlagos helyszínek azok számára, akik Budapestre nem nyertek felvételt. A két vizsgált intézmény, a Debreceni Egyetem

és a Pécsi Tudományegyetem az elmúlt három évtizedben egymástól különböző nemzetközi vonzaskörzetet épített ki. A beiskolázott külföldi hallgatók más-más arányban képviselik a különböző, egymástól jelentősen eltérő kultúrákat, és ez szükségszerűen vezet eltérő személyes döntésekhez, benyomásokhoz és tervekhez. A magyar kormányzat és az intézmények is további nemzetköziesedésre törekcszenek, emelni kívánják a külföldi hallgatók létszámát. Jelen tanulmány eredményei azt sugallják, hogy tudatos, célirányos hallgatótoborzás esetén célszerű figyelembe venni az adott országból érkező hallgatók eltérő motivációit, terveit, hiszen a világ különböző térségeiből más és más okok hatására mennek a fiatalok külföldre tanulni, ahogy a magyar egyetemeket is eltérő okokból választják a különböző országokból érkező felvételizők.

Irodalom

- Beine, M., Noël, R., Ragot, L. (2014): Determinants of the international mobility of students. *Economics of Education Review*, 3., 40–54. <http://doi.org/bbtp>
- Berács J., Malota E., Zsótér B. (2011): *A magyar felsőoktatás nemzetköziesedésének folyamata 2*. Bologna Füzetek, Budapest
- Cubillo, J. M., Zuniga, J., Soret, I., Sánchez, J. (2009): Factors influencing international students' evaluations of higher education programs. *The Journal of American Academy of Business*, 1., 270–278.
- Derényi A. (2014): A felsőoktatás nemzetköziesítése: globális pillanatkép. In: Csekő K. (szerk.): *A mozgás tere: A magyar felsőoktatás és a nemzetközi mobilitási folyamatok*. Balassi Intézet, Budapest, 11–52.
- Findlay, A. M., King, R., Smith, F. M., Geddes, A., Skeldon, R. (2012): World class? An investigation of globalisation, difference and international student mobility. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 1., 118–131. <http://doi.org/d7xbxw>
- Herrero, A., San Martin, H., De los Salmones, M., Del Rio Pena, A. (2015): Influence of country and city images on students' perception of host universities and their satisfaction with the assigned destination for their exchange programmes. *Place Branding and Public Diplomacy*, 3., 190–203. <http://doi.org/b53v>
- King, R., Ruiz-Gelices, M. (2003): International student migration and the European „Year abroad”: Effects on European identity and subsequent migration behaviour. *International Journal of Population Geography*, 3., 229–252. <http://doi.org/dqwcgz>
- Lanzendorf, U. (2006): Inwards and outwards European students. In: Kelo, M., Teichler, U., Wachter, B. (eds.): *Eurodata - Student mobility in European higher education*. Lemmens Verlag, Bonn, 54–77.
- Mazzarol, T., Soutar, G.N. (2002): 'Push-pull' factors influencing international student destination choice. *International Journal of Educational Management*, 2., 82–90. <http://doi.org/bpw7h9>
- Rédei M. (2009): *A tanulmányi célú mozgás*. Reg-Info, Budapest
- Teichler, U. (2007): *The changing role of student mobility. UNESCO forum on higher education, research and knowledge*. UNESCO, Paris